

A KORONÁZÁS ÉS KÖZJOGI JELENTŐSÉGE.

— Harmadik és befejező közlemény. —

A koronázási szertartások és jelvények.

A koronázási szertartások törvényben meghatározva nincsenek. Ezen szertartások épp úgy történelmileg és szokás útján fejlődtek, mint maga a koronázás intézménye, a szertartási cselekmények pedig részben egyházi, részben államjogi jelentőséggel bírnak, részben e két jelentőség olvad azokban össze, úgy hogy e szertartásokból is szemünk elé tűnik a koronázásnak kezdetben tisztán egyházi jelentősége, a melyet idővel az államjogi jelentőség háttérbe szorított.

A szertartások a következők:

1. A királyt a koronázásra egy, az országgyűlés mindkét házának kebeléből választott országos küldöttség ünnepélyesen fölkeri. Ezelőtt szokás volt a Habsburg-házbeli királyaink koronázása előtt, a koronázásra érkező királyt sátorban fogadni a koronázás helyén kívül, de mióta a koronázás az ország fővárosában történik, ezen szokás elmaradt. A király koronáztatása előtt az országgyűlés által szerkesztett és eléje terjesztett hitlevelet elfogadván, sajátkezüleg aláírja s királyi nagy pecsétjével megerősítve, azt az országgyűlés tagjainak jelenlétében a primásnak s ez által az országgyűlésnek beczikkelyezés végett átadja. A hitlevélnek ünnepélyes kiadása és megerősítése az, mi a koronázás államjogi jelentőségét kiemeli.

2. A koronázásra kitűzött napon a király nemzeti ruhába öltözve, ünnepélyes menethen, az országgyűlés tagjainak és egész udvarának fényes kíséretében a koronázásra kijelölt egyházba vonul, melynek ajtajában az ország primása és a szolgálattevő főpapság által fogadtatik és a főoltárhoz vezetetik. Ezen ünnepélyes menet alkalmával a király előtt vitetnek az ország ékességei, a koronázási jelvények (clenodia), melyekről alább részletesebben szölok. És pedig a nádor viszi a koronát, az országbíró a királyi pálczát, a horvát-szlavon-dalmátországi bán az almát, a főpohármester szent István kardját, a főpalotamester, újabban egy főpap, a kettős keresztet, a tárnokmester a kisebb keresztet; úgyszinte elől vitetnek a főurak és világi méltóságot viselők közül kijelölt egyének által az ország zászlói és pedig: Magyarországé, Horvátországé, Dalmátországé, Szlavoniáé, Bosnyákországé, Szerbiáé, Bolgárországé, Rumániáé, Galiczia- és Lodomériáé, mint a mely országok valaha vagy jelenleg a szent korona hatalma alatt állottak, illetőleg állanak.

3. Maga a korona feltétele mise közben megy végbe, és pedig: az oltár előtt a primás rövid beszédet tart a királyhoz az ország helyes kormányzásáról, melynek elvégeztével a király letérdel és kezét az evangeliumra tevén, esküt tesz le az igazság és közbéke, s Isten egyházainak fentartása s az egyház szolgálainak tiszteletben tartására. Ez a legrégebb része a koronázás szertartásainak, és annak eredetileg egyházi jelentőségét kétségen kívül helyezi. Az eskü szavai a római pontificaléban foglaltatnak. Az előirt egyházi imák és litániák a papság által elmondattván, a király jobb karján, mellén és vállán, szentelt olajjal a primás által fölkenetik s a koronázási öltöny (szent István palástja és sarui) ráadatik. Ezután a primás a nagy-miséét elkezdvén, a király oldalára a szent István kardja felkötetik, a ki azt kivonva, a jelenlévő nép felé fordul, és azzal három keresztvágást tesz,

jelül annak, hogy az országot és vallást bármely támadás ellen kész megvédeni. Az epistola és evangelium között megy végbe a korona föltétele. A szabad választás korában szokásban volt, hogy mielőtt ez megtörténék, a nádor az oltár lépcsőjéről a néphez fordulva, fenhangon s magyar nyelven háromszor kérdezte: «akarjátok-e, hogy a jelenlévő N. N. az ország királyává megkoronáztassék?» — a mire háromszoros «akarjuk, éljen a király!» felkiáltás következett. E szokás csak a *pragmatica sanctio* elfogadása óta mellőztetik. De a római pontificaleban előirt azon kevésbé indokolt egyházi szertartás, mintha ma is az egyház hatalma tenne valakit királylyá, most is alkalmaztatik; hogy a kalocsai érsek a primást a koronázásra következő szavakkal hívja fel: «*Reverendissime Pater! Postulat sancta mater ecclesia catholica, ut praesentem Serenissimum N. N. ad dignitatem Hungariae regis sublevetis.*» Mire a primás kérdezi: «*scitis illum dignum et utilem esse ad hanc dignitatem?*» Erre a kalocsai érsek feleli: «*et novimus et credimus eum dignum esse ac utilem ecclesiae Dei et ad regimen hujus Regni.*»

A fentebbi szavak után az oltár legfelsőbb lépcsőjén térdelő királynak a primás és a nádor¹ által a korona fejére tétetik s jobb kezébe a királyi pálcza, baljába pedig az aranyalma adatván, a királyi trónra ültetetik; mire megdördülnek az ágyúk, s a harangok zúgása közt a hálaadó ének (*Te Deum*) elénekeltetik. A mise tovább folytatvatván, *offertorium* alatt a király aranypénzt ajánl fel és *communio* alatt ő is megáldozik. Áldozás előtt a korona levéttetvén fejről, az csak áldozás után tétetik fel ismét.

¹ Ha a nádori szék nem volt betöltve, a nádor tisztét az országgyűlés megbízottja teljesítette; így 1867-ben Ferencz József ő Felsége koronázásakor gróf Andrássy Gyula volt az országgyűlés által a nádori funkciók teljesítésével megbízva. Az ily országgyűlési megbízott «ad hoc» nádornak tekintendő.

4. A mise bevégeztével a király, fején az ország koronájával, kezében a királyi pálczával és almával, gyalog, nemzeti színű posztóval bevont úton, az országgyűlés tagjainak s udvarának kíséretében, egy másik templomba megy, előtte vitetvén az ország 10 zászlója és az apostoli kereszt, és II. Ulászló koronázása óta divó szokás szerint utána (azelőtt a kamara elnöke vagy a tárnokmester) jelenleg a pénzügyminister lóháton a nép közé arany és ezüst emlékpénzeket szórván. A templomba érkezve, a királyi széken helyet foglal és (valószínűleg Károly Róbert óta fennálló szokás szerint) az ország lakosai közül néhányat, a nádor felhívására szent István kardjával jobb vállon háromszor érintvén, aransarkantyús vitézzé avat.

5. Ezután a király, fején a koronával s szent István palástjával ékitve, lóra ül, és a szintén lóra ült főpapok és urak kíséretében egy e célra kijelölt, szabad ég alatti emelkedettebb helyre vonul, és a nemzeti színű posztóval bevont magasabb állásra az esztergomi és kalocsai érsekek, továbbá a nádor és több zászlósúr kíséretében fölmenvén, annak aranyos szőnyeggel bevont közepén megáll, jobb kezét ég felé, baljában pedig feszületet tartva, a primás előolvasása után a nép hallatára, az alkotmány és az ország szabadságainak megtartására a királyi esküt leteszi. Innét ismét lóháton a koronázási királydomb felé vonulván, arra egyedül felvágat és ott szent István kardjával a világ négy tája felé négy keresztvágást tesz, annak jeléül, hogy az országot bárhonnan jövő ellenség ellen megvédeni kész. Ezen ünnepélyeségeket a királyi ebéd zárja be, melyre hivatalosak a primás és a kalocsai érsek, a nádor és a pápai követ, és a melynél az ország zászlócai szolgálnak az ebédlő királynak.

Miksa koronázása óta az ország pénzbeli ajándékot szokott adni a királynak, mely III. Károly óta országgyűlésileg 50 ezer darab aranyban állapítottat meg. 1848 előtt ezen ajándékpénz csak nemesektől szedetett be.

Ósi szokás szerint a királyné is megkoronáztatik, de ezen koronázásnak nincs semmi államjogi jelentősége. Ilyenkor a házi korona a veszprémi püspök által a királyné fejére, a szent korona pedig a primás által jobb vállára tétetik.

A királyi méltóság azon jelvényei, melyek a koronázás alkalmával használtak, az ország ékességeinek (clenodia Regni) neveztetnek és az ország tulajdonát képezik.

Első helyen említendő ezek közül az *ország szent koronája* (Sacra Regni Corona), mely két alkatrészből van összetéve, felső része latin eredetű és azon koronának tartják, melyet II. Sylvester pápa küldött szent Istvánnak, alsó része pedig görög eredetű, valószínűleg azon korona, melyet Dukas Mihály adott I. Gejza királynak. Ezen korona a királyi méltóság és a magyar államhatalom symboluma.

A nemzet e koronára mindig nagy súlyt helyezett és azt nagy tiszteletben tartotta. Őrzése iránt sok törvényünk intézkedik. Mátyás király idejétől kezdve két koronaőr által őriztetik, a kik az országgyűlés által későbbi törvények szerint valláskülönbőség nélkül választandók világi rendű férfiak közül. Ezen koronaőrök az ország főméltóságai között foglalnak helyet és rangban a zászlósúrak és a pozsonyi gróf után következnek. Esküjüket a király és az országgyűlés jelenlétében teszik le, s legalább egyikök mindig a korona mellett tartozik lakni. A korona őrzésére külön őrcsapatok, jelenleg a honvédség kötelékébe tartozók közül kiegészített m. kir. koronaórság, vannak rendelve.

A többi jelvények: 1. A királyi pálcza, aranyból készítve, jegecz-golyóban végződik, mely nyolcz aranyabroncsba van foglalva, alsó végén szivalakú gomb, nyelén virágok láthatók. Igen régi eredetre vall. 2. A királyi alma, mely aranylemezből készült gömb, tetején kettős kereszttel, oldalán a magyar czímerrel egyesített Anjou-czímerrel. 3. Szent István kardja, hosszú, egyenes, kétélű pallos. 4. Szent István pa-

lástja, égszínkék selyem kerek-köpeny, a vértanúk és apostolok képével ékesítve. 5. A pápa által szent Istvánnak küldött kettős kereszt, a mely azonban már régen elveszett. A most használatni szokott kettős kereszt valószínűleg nem is számítható az ország ékességei közé. 6. Ide tartoznak még a keztyűk, saruk, harisnyák, melyek szintén igen régi eredetűek.

A koronázási szertartások közül, a mint láttuk, a tulajdonképeni koronázást megelőzők és követők államjogi jelentőségűek, a tulajdonképeni koronázás pedig túlnyomóan egyházi szertartásokat foglal magában.

A koronázás közjogi jelentősége, különösen a trónöröklés kimondása óta.

A vegyes- és Habsburg-házból származó királyok korában egész 1687-ig, a midőn királyaink a nemzet szabad választása útján nyerték el a magyar trónt, a koronázás a megválasztott királynak a nemzet és egyház által való ünnepélyes királylyá tétele, királylyá avatása és a királyi hatalom teljével való felruházása vala.

Az 1687-ik évi országgyűlésen a II. és III. törvény-cikkekben az ország rendei kijelentették: «hogy ezután soha és senki mást nem fognak törvényes királyuknak és uruknak tekinteni, csak az Ő Felsége (I. Lipót) ágyékából származó fiörökösök közül az elsőszülöttet;»

«Ennélfogva valahányszor előáll az ekképeni királyfelavatás szüksége — mondja az 1687. évi II. t.-cz. — mindig azt fogják országgyűlésileg megkoronázni a fölavatási hitlevél pontjainak előleges elfogadása, vagy királyi megerősítés általi biztosítása és azon eskü letevése után, a melyet le szoktak tenni Ő Felsége elődei is.»

A III. t.-cz. szerint pedig azon esetre, ha kihalnának,

Ő Felsege fimaradékai: szálljon a magyar korona öröklési joga, akképen, hogy mint fennebb mondatott, a koronázást mindig előzze meg a hitlevél elfogadása s királyi esküvel való megerősítése, Spanyolország mostani királyának, II. Károlynak hasonlóképen fimaradékaira. És csakis azon esetre, ha mind ő cs. kir. Felségének, mind a spanyolországi felséges királynak férfi-ágon magva szakadna: akkor legyen ismét helye a Karok és Rendek ősi jogának s szokásainak a királyok *választásában és koronázásában*.

Ezen törvények szerint tehát a nemzet kötelezte magát, hogy a Lipót és Károly fiutódai közül az elsőszülöttet királyának tekinti és koronázza, de csakis a fölvatási hitlevél elfogadása és a királyi eskü letétele után.

A törvény nem mondja ki, hogy csak a koronázás fogja az örököszt királylyá tenni, de azt sem mondja ki, hogy az örökös akkor is királynak tekintendő, ha magát meg nem koronáztatná. Igaz ugyan, hogy a cél állítólag az interregnumok elkerülése volt, és hogy az örökösödés elve és természete megkívánja, hogy az örökös elődje halálával ipso facto következzen a trónon, de ez nem zárja ki azt, hogy a király csak akkor váljék valósággal királylyá, ha a kikötött feltételeknek eleget tett. De ha figyelemmel kísérjük a törvény idézett szavait, abból azon következtetésre kell jutnunk, hogy a fősúly nem azon kifejezésen nyugszik, miszerint a nemzet az elsőszülöttet fogja királyul tekinteni, hanem azon, hogy azt fogja királylyá koronázni; mert azon szavak után, hogy az elsőszülött fiörökösök mindenkor törvényes királyokul tekintendők («pro legitimo suo Rege et Domino sunt habituri»), mindjárt az következik, hogy ennél fogva valahányszor az *ekképeni felavatás* szüksége elő fog állani («et erga semper, totiesque, quoties eiusmodi inauguratio iustauranda erit»), a hitlevél kiadása és az eskü letételének előrebocsátása mellett azok fognak *megkoronáztatni*.

A hol már az örökösödés joga teszi az örököst elődje halálának pillanatában királylyá, mint ez volt Franciaországban, mint van Angliában és sok más helyütt, mi szükség van ott a felavatásra? Ott legfeljebb csak beiktatásról, de nem inaugurációról lehet szó.

De másrésről képzelhető-e az, hogy ha valaki a választás korában, a mikor csakugyan a nemzeti közakarat emelt valakit a trónra, királyi tekintélyt csak a koronázás által nyerhetett, hogy akkor az örökösödési jog kimondásával a koronázás elveszítse a királylyá lételnél nélkülözhetetlenségét, és azért mégis a koronázásnak előfeltételül szabassanak meg az alkotmánybiztosítékok? Akkor mi szükség volt arra, hogy Lipót elsőszülött fiát, Józsefet még ezen országgyűlésen koronáztassa meg.

Világos tehát, hogy az örökösödés csak kizárólagos jogot adott az örökösnek arra, hogy királylyá koronáztassék, de magában véve az örökösödés még nem tette az örököst királylyá, ha ahhoz a koronázás hozzá nem járult.

Nem változott e tekintetben a helyzet akkor sem, a mikor az 1723. évi I. és II. t.-cikkekkel a Habsburg-ház nőágának örökösödési joga is elismertetett, sőt ezen törvények még világosabban kifejezik, hogy az örökösödés csak kizárólagos jogot ad az örökösnek arra, hogy királylyá koronáztassék, de nem teszi őt ipso facto az előd halálával Magyarország valóságos törvényes királyává.

De lássuk erre nézve magát a *sanctio pragmaticának* nevezett I. és II. törvénycikket.

Az 1723. évi I. t.-cz. azt mondja, hogy az ausztriai ház női ága is, annak és a tőle leszármazóknak kihalásáig, Magyarország királyi *koronájára*, és az ezen szent koronához tartozó részekre, országokra és tartományokra (ad regiam Hungarie Coronam, Partesque, Regna et Provincias ad eandem Sacram Coronam pertinentes . . . proclamatum

est), a Karok és Rendek egyhangú szabad szavazatával kikiáltott, és hogy Ő Felsege az ország szent koronájában való ekképeni örökösödést (eiusmodi in Sacra Regni Hungariae Corona Successionem) rendeztetni, fentartatni és megőriztetni akarná, akképen, hogy az, vagy annak férfiörököse *tekintessék és koronáztassék* ugyanazon örökös jogon Magyarország és kapcsolt részei, országai és tartományai csalhatatlan királyává, a ki az ausztriai ház többi országainak és tartományainak az ausztriai házban elfogadott elsőszülöttség rendje szerinti örököse.

Ezen törvény tehát mindenütt a koronában való örökösödésről, a megkoronáztatáshoz örökösödés által nyert jogról beszél, és nem azt mondja, hogy «örökösödik a királyi trónban», és pedig azért, mert a nemzet nem is tudta elgondolni a királyt koronázás nélkül, és a királyság fogalmát nem is volt képes megkülönböztetni a szent korona birtokosának fogalmától.

A II. t.-cz., mely az örökösödésre képesített ágakat és az örökösödés rendjét, úgyszinte az örökös személyének az öröklésre képesítő tulajdonságait (törvényes születés, ausztriai főhercezség, római kath. vallás) meghatározza, 9. §-ában kimondja: hogy a rendek «ugyanazon nőági örökösödést, mely az ausztriai házban el van fogadva, (*kiterjesztvén arra, most akkorra [nunc pro tunc], az 1687. évi II. és III., úgyszinte az 1715. évi II. és III. törvényczikkeket,*) az előadott rend szerint állapítják meg»; tehát csakis oly föltétel alatt, hogy a hivatkozott törvények is megtartassanak.

A 10. §. pedig kiköti, hogy az ausztriai ház női ágának *fennebbi módon* kijelentett örökösei és mindkét nembeli ausztriai főhercegi örökösök által, a hivatkozott törvényczikkek tartalmához képest, az ő Felsege által megerősített hitlevélbeli szabadságok és kiváltságok elfogadandók, helybenhagyandók és koronázás alkalmával megtartandók.

A fentebb hivatkozott törvények megtartása tehát az örökösödés feltételül van az egyes örökösökre és az egész női ágra nézve meghatározva. És most lássuk, mit mondanak a hivatkozott törvények.

Az 1687. évi II. és III. törvénycikkek, mint fennebb láttuk, kikötik a hitlevél elfogadását, az eskü letételét és a koronázást. Az 1715. évi II. cikk pedig maga a III. Károly által kiadott hitlevél, melynek 5. pontja arra kötelezi az utódot, hogy ezen hitlevelet a koronázás előtt ő is adja ki, és arra az esküt tegye le, a miben az is benfoglaltatik, hogy az utód magát megkoronáztatni köteles, mert az eskü koronázás alkalmával teendő le. Az 1715. évi III. t.-cikk kötelezi az uralkodót, hogy az országnak saját jóváhagyott, vagy a jövőben országgyűlésileg meghozandó törvényei szerint fog uralkodni.

A *sanctio pragmatica* tehát azért, hogy a nőági örökösödést ezen törvényekre hivatkozva és azoknak fentartásával állapítja meg, a trónörökösödés jogának érvényesülését a koronázáshoz és az azzal összefüggő biztosítékokhoz mint elengedhetlen feltételekhez köti, miáltal a koronázás királyi átvétel erejéből és jelentőségéből nemcsak hogy nem veszít, hanem ezenkívül még alkotmánybiztosíték jelentőségére is emelkedik; miáltal annak fontossága a *pragmatica sanctio* óta még nagyobbá és kiemelkedőbbé válik, mint volt a választókirályság korszakában.

Ennélfogva ha az, akit a trónöröklés joga illet, magát meg nem koronáztatja, a hitlevelet ki nem adja, és az alkotmány fentartására esküt nem tesz, legfeljebb csak jogszerűen következő tényleges uralkodó, de Magyarország törvényes királyának nem tekinthető.

De ez nemcsak a törvények szavaiból, hanem a szent korona tanából és abból is következik, hogy a királyi hatalom telje csak a koronázás után száll az uralkodóra.

A szent korona tana szerint ugyanis az állami főhatalom a szent koronát illeti, és csakis a koronázás teszi a királyt az államhatalom törvényes birtokosává, vagyis Magyarország valóságos királyává. Már pedig a szent koronához fűződő jogrendszer a trónörökösödés elfogadásával, vagy a *sanctio pragmatica*val nem helyezettett hatályon kívül; mert egy több százados szokás útján kifejlődött jogrendszer vagy intézmény csak ellenkező és hasonlóképen hosszú gyakorlaton alapuló szokás, vagy világos, és a szokáson alapuló intézmény eltörlését határozottan kimondó törvény által szüntethető meg.

A másik pedig, t. i. a koronázás azon joghatálya, hogy csakis a törvényesen megkoronázott királyt illeti meg a nemességadományozás és a törvényszentesítés joga,¹ szintén kizárja azt, hogy azon uralkodó, ki magát meg nem koronáztatja, törvényes magyar királynak tekintessék. Monarchiában egyik legfőbb és legnevezetesebb uralkodói jog a törvények szentesítésének joga, és különösen Magyarországon, a hol a törvények érvényességéhez a királyi szentesítés múlhatatlanul megkívánatik, a törvényszentesítés különösen fontos jogositvány. Ha pedig az országnak nincsen koronás királya —

¹ A törvények szentesítésének joga nem minden időben illette egyedül a koronás királyt, a mit bizonyít az, hogy Mátyás az 1458-ik évi decretumot koronáztatása előtt erősítette meg; az úgynevezett «ország decretumai» nem is igényeltek királyi megerősítést, de szorosabb értelemben törvényeknek nem is voltak tekintendők. Werbőczy szerint azonban a törvények érvényességéhez királyi szentesítés kívánatik (H. k. II. 3. cz. 2. §.) és ezen időtől fogva szakadatlanul csakis koronás királyaink szentesítettek törvényeket.

Ez ugyan törvényben kimondva nem volt, hanem a szent korona tanából önként következett. Az 1791. évi XII. t. cz. a régi szokást törvényben és világos szavakkal újból megerősítette, mondván: «*Leges ferendi. abrogandi etc. legitime coronato Principi et Statibus ac O. O. ad Comitata legitime confluentibus, communem esse . . . etc.*

miután a törvényalkotás joga a szent korona testét, a törvény-szentesítés pedig a szent korona jogán egyedül a koronás királyt illeti — hiányzik azon hatalom, mely a meghozott törvényeket kötelező erőre emelje, a mi az államszervezet működését egyik legfontosabb működési ágában akasztja meg.

És most azt kérdem, tekinthető-e Magyarország törvényes királyának azon uralkodó, kinek nincs törvényes hatalma az államszervezet működésének zavartalanságát helyreállítani? tekinthető-e törvényes királynak az, a kit a törvényhozás terén a legfontosabb királyi jogosítvány meg nem illet?

Mindezeknél fogva II. József császár, a ki hitlevelet ki nem adott, az alkotmányra esküt nem tett, magát meg nem koronáztatta, hanem önkényűleg uralkodott, nemcsak törvényesen uralkodó, hanem törvényes magyar királynak sem tekinthető, azaz a magyar királyok számát nem szaporítja.

Ezen tan hirdetésében nem állok egyedül. Legnagyobb közjogi tekintélyeink hirdették azt, sőt ezen álláspontot foglalta el az 1861-ik évi országgyűlés is úgy felirati javaslatában, mint egész magatartásában.

Igy Deák Ferencz 1861. évi május 13-án előterjesztett felirati javaslatában ezeket mondja: «Csak II. József császár volt III. Károly maradékai közül, a ki magát meg nem koronáztatta, s uralkodott abszolút hatalommal, de Magyarország törvényes királyának soha el nem ismertetett».¹ Felirati beszédében pedig így szól: «szükségesnek látjuk kimondani, hogy a magyar király csak a koronázás által lesz törvényes király».²

Továbbá a képviselőház 1861. évi július 7-én elhatározta, hogy a felirat ne szólítsa Ő Felségét császár és *királynak*, hanem csak Főlséges úrnak.³

¹ Kónyi: Deák F. beszédei. III. 19. l.

² U. o. ³ U. o.

Gróf Széchenyi István pedig «Ein Blick auf dem anonymen Rückblick» című munkájában e kérdéssel hosszasan foglalkozván, a többi közt így nyilatkozik: «Excellenc (t. i. Bach) wissen es recht gut, dass der König von Ungarn nicht so entsteht, wie der König von Frankreich einst entstanden ist. In Frankreich sagte man, denn es war altherkömmlich: ‚Le roi est mort, vive le roi‘, und der Regent war a-peu-près fix und fertig. In Ungarn ist jedoch, wenn Pacta conventa und durch Jahrhunderte sanctionirte Schwüre und Gebräuche nicht für leeres Stroh und eitle Phrasen ausgegeben werden, der Tronfolger bei dem Tode des Königs nichts als ein mutmasslicher, ein virtueller Regent; und will er sich diesen Pflichten nicht unterziehen, so wird derselbe wohl regieren können, wenn er die Macht dazu hat, ein König von Ungarn wird er aber nicht sein, sowie es auch Kaiser Josef II., der doch viel stark regierte, es eigentlich nie gewesen ist».¹

A II. József önkényes uralkodása után az abból merített tanulság következtében hozott 1791. évi III. t.-cz. ezen kérdést még jobban megvilágítja, mondván:

«Minden kétségnek végkép eloszlatása tekintetéből, mely az örökös magyar királyok által felveendő koronázás és a kir. Felség által elfogadott s kiadott felavatási hitlevél némely szavai tartalmából, az ország alaptörvényei ellen ellenvetésül tétethetnének. ő cs. és apost. kir. Felsege hozzájárult, hogy a királyi felavatás és koronázás, minden uralkodás változával, a meghalt király elhunytától számítva hat hónapi időköz alatt törvényes ünnepélyességgel *múlhatlanul* eszközöltessék; épségben maradván *időközben* minden örökös királyi jogok, melyek az országnak alkotmányszerinti közkormányzatára tartoznak. épségben maradván szinte ugyanazon király

¹ Széchenyi: Ein Blick etc. 31. l.

iránt tartozó jobbagyi hűségnek kötelezettsége; a szabadalmak adományozása mindenestre ezután is egyedül a törvényesen megkoronázott királyi Felségnél maradván».

Nem akarok e helyütt az «időközben» (intermedio tempore) szavakból arra következtetni, hogy csakis azon hat hónapig van joga az örökösnek kormányozni; hanem csak azt kérdem, hogy mi szükség volt hát akkor arra, hogy ezen törvényben az örökös király minden jogai, melyek az alkotmányos közkormányzatra tartoznak, és az alattvalói hűség kötelezettsége fentartatik; ha a meg nem koronázott uralkodó az előd halálával amúgy is ipso facto magyar királynak tekintendő?

Az, hogy a meg nem koronázott uralkodót ezen törvény örökös királynak (haereditarius rex) nevezi, semmit sem bizonyít állításom ellen, mert az «örökös király» kifejezés éppen annyit tesz a magyar alkotmányban 1687 óta, a mit a «választott király» kifejezés tett a választókirályság korában Magyarországon és a mit a «választott fejedelem» tett Erdélyben, t. i. hogy nem valóságos, törvényes király vagy fejedelem. Ily választott királynak neveztetik János Zsigmond és ki tartja őt királynak? Választott fejedelemnek neveztetik I. Rákóczy Ferencz, és ki tartja őt erdélyi fejedelemnek? pedig Erdélyben koronázás sem volt.

Az, hogy a meg nem koronázott uralkodó királyi czímmel él, szintén semmit sem bizonyít, mert hiszen Mátyás ellenfele, Frigyes is élt a magyar királyi czímmel, és ezért talán magyar király is lett volna?

A mi pedig azon jogokat illeti, melyeket a meg nem koronázott uralkodó koronáztatása idejéig tényleg és jog szerint gyakorolt, az nem ellenkezik a fentebb mondottakkal, mert hiszen úgy régebb, mint újabb törvényeink értelmében (1485: II., III., V., VII. t.-cz.; 1848: III. t.-cz.) a nádor is

gyakorolhatta ezen jogokat, sőt az 1848. III. t.-cz. szerint István nádor személye a király távolléte idejére sérthetetlennek is jelentetett ki.

A koronázás tehát — különösen a trónöröklés kimondása óta — alkotmányunkban kiváló közjogi jelentőséggel bír, és nem csupán üres szertartás vagy ünnepélyes beiktatás a királyi székbe, a mely ha elmarad is, a királyság és az uralkodási jog természetén mitsem változtat; hanem valóságos királyvá avatás (inauguratio),¹ mely az örökös uralkodót a magyar állami főhatalom jelképének, a szent koronának feltétele által ezen állami főhatalomnak az országgyűlés, illetőleg a nemzet beleegyezésével, az örökösödés jogánál fogva, jogos és törvényes birtokosává és kezelőjévé, törvényes és valóságos magyar királyvá teszi, ennél fogva alkotmányunknak egyik kiemelkedő biztosítója, és a magyar alkotmányban a jogfontosságának *symbolicus szemléltetése*. Mert azon kölcsönös államalkotó szerződés, mely a trónbetöltés és az állami főhatalom miképeni kezelése iránt a nemzet és az általa választott uralkodóház között kötöttet, koronázás alkalmával mindig ünnepélyesen megújítatik, a mely megújítás a királyi hitlevél kiadásában és törvénybe iktatásában talál kifejezést.

És a ki e tant megingatni törekszik, akaratlanul is a királyság tekintélyének megingatásán fírad, mert ha a nemzet szívéből ezredéves *politikai hitvallásának* gyökerei kiirtatnak, ez által megingattatnak az örökös királyság sokkal ifjabb intézményének amazzal már összenőtt és összekuszálódott gyökérszállai is, a mi a magyar nemzet soha kétségbe nem vont monarchicus érzelmeinek szilárdságát veszélyeztetné.

¹ Ezt bizonyítja az 1867-ik évi I. t.-cikk czíme: «Főlséges I. Ferencz József úr Magyarország és Társországi királyává avattatik és koronáztatik», úgyszint ezen törvénycikk tartalma is.

A magyar király koronázásának fentebbi magyar államjogi jelentőségén kívül van még egy nagyfontosságú nemzetközi jelentősége is, mert az 1723-ik, de még inkább az 1867-ik év óta, a mióta Magyarország az osztrák örökös tartományokkal szorosabb összeköttetésbe lépett, a magyar király koronázása juttatja kifejezésre a magyar korona összes országainak állami egységét, és az osztrák császárságtól független, souverain állami voltát.

Dr. Ferdinandy Gejza.

TERMÉSZETTUDOMÁNYOK ÉS PHILOSOPHIAI VILÁGNÉZET.

Számos kísérlet történt az újabb időben oly egységes világnézet felállítása czéljából, mely a természeti jelenségek problémáját saját belső életünk jelenségeivel összhangzásban tüntesse fel. Mindezen kísérletek között azonban egyet sem találunk, mely a czélt csak némikép is megközelítette volna. Semmitől vissza nem riadó merész szellemek, mint *Giordano Bruno*, a roskadozó középkori egységes világnézet ellen vívott küzdelemben elvesztek; mások, mint *Galilei*, csak súlyos sebek árán menekülhettek e veszedelmes harczból. Ezen példák riasztották vissza a tizenhetedik század természetbúvárait világnézetök nyilvánításától, ezért elégedtek meg azzal, hogy a tudományos fogalmakat létünk nagy kérdéseitől teljesen függetlenül állították fel. Arra törekedtek inkább, hogy a természettudomány határait, a mennyire csak lehet, megóvják minden oly beavatkozástól, mely az érzéki tapasztalás határain túl fekvő kérdések részéről történhetnék. Mert hiszen ez oldalról üdvös eredményt úgy sem várhattak, hanem csupán csak bonyodalmas, véget nem érő kérdések és megfejtethetlen problémák lánczolatát; és e meddő, eredménytelen foglalkozásnak legfeljebb csak az a következménye lehetett, hogy az, a ki a szélesre taposott utat elhagyni merészelt, a hatalmi tényezőkkel kellemetlen, olykor veszélyes összeütközésbe jutott. Azért óvakodott annyira *Newton*,